

Kent Kuramları (Urban Theory)

Cemal Salman, (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 34349, Beyazıt, Fatih, İstanbul, Orcid No: 0000-0003-3568-4986

cemalsalman@gmail.com

Yakın Anlamlı Kavramlar

Kentsel Kuram, Kentleşme Kuramları

Tanım

Kent kuramları; kent topluluklarının nasıl oluştuğu, geliştiği ve büyüdüğü, neden var oldukları, temel yapıları ve öğelerinin neler olduğu; kent planlarının kentlerin gelişim sürecindeki rolü, kentsel gelişim için uyulması gereken kurallar ve izlenmesi gereken yolları ele alan düşünce sistemleridir (Keleş, 2015, ss. 121-122). Yerküre üzerinde kentler en az beş bin yıllık bir geçmişe uzanır. Bu uzun tarihte, farklı çağlarda, coğrafyalarda, üretim tarzlarında ve uygarlıklarda farklı kent tipleri görülmüştür. Kentler; tarihi, siyasi, idari, fiziki, ekonomik, toplumsal ve daha pek çok açıdan incelenebilir. Bütün bu özellikleri içerecek biçimde kentin tek, kapsamlı bir tanımını yapmak güçtür. Zira “görünümünün hepsine uyan tek bir tanım yoktur ve tek bir betimleme onun embriyonik toplumsal çekirdek halinden olgunluk evresindeki karmaşık biçimlerine kadar geçirdiği bütün dönüşümleri karşılayamaz” (Mumford, 2007, s. 13). Aynı durum kent kuramları için de geçerlidir. Kenti bütün boyutlarıyla ele alan kapsamlı bir kent kuramındansa belirli bir bakış açısından kente odaklanan çeşitli kuramsal yaklaşımlardan söz etmek daha doğru olacaktır. Şu halde *kent kuramları*; hangi disiplin ve boyutuyla ele alıyorsa o çerçevede, kentlerin doğuşunu, gelişimini, sosyoekonomik yapısını, yönetim mekanizmalarını, işlevlerini, fiziksel büyümesini, nüfus ve diğer temel özelliklerini, imkân ve sorunlarını, kültürel dokusunu, mevcut halini ve gelecekteki yönelimini açıklamaya dönük sistematik düşüncelerdir, diyebiliriz.

İçerik

İlk kentlerin nasıl doğduğu ve kent oluşumunda hangi etmenlerin belirleyici olduğuna dair tezleri, başlı başına birer kuram olmasalar da kentlerin oluşumuna dair kuramsal açıklamalar olarak alabiliriz. Bu açıklamalar, Aslanoğlu'nun (1998, ss.17-23) derlemesinden yararlanarak, temelde iki başlık altında toplanabilir: 1) Kentlerin doğuşunu *ekonomi/artı ürün, sulama sistemi/ekoloji, pazar yeri/ticaret, güç odağı/güvenlik ya da kutsal mekân/din* gibi tek bir etmene ya da belirleyici temel nedene bağlayan yaklaşımlar (Marksist yorum, Wittfogel, Pirenne, İbni Haldun...). 2) Kentlerin oluşumunda *nüfus yoğunluğu, işbölümü, sınıfsal farklılaşma, uygun ekolojik taban, teknoloji, toplumsal örgütlenme* gibi birden fazla etmenin etkileşimini esas alan yaklaşımlar (G. Childe, G. Sjoberg ve E. Lampard'ın açıklamaları bu yöndedir).

Kentlerin tarihi binlerce yıl öncesine uzansa da kentleşme literatürünün ve kent kuramlarının ortaya çıkışı, Sanayi Devrimi sonrasının, 19. yüzyıl temel olmak üzere modern zamanların ürünüdür. Bu kuramlar asıl olarak sanayi ve bilgi çağının kentini konu edinmiştir. Ancak bazı kuramcılar, sanayi kenti ya da kapitalizmi doğuran sosyomekânsal zemini görebilmek adına gözlerini sanayi öncesi kentine çevirmişlerdir. Bunlardan ilki, bir tarihçi olan Pirenne, *Ortaçağ Kentleri* çalışmasında geç ortaçağ-yeniçağ başı Avrupa'sında kentlerin gelişimini ticari canlanmaya, feodalizmden çıkışı da kentlerin özerkliğine bağlar. Ona göre ortaçağ kentinin temel dinamiği, kale-kentlerin etrafına yerleşen tüccarlardır. Kentli tüccarlar eliyle üretim ve ticaret yapısının değişmesi kırsaldaki ekonomik örgütlenmeyi de etkileyecek, kentleri özgürlük mekânına dönüştürecek, kırsal kölelik düzeni içindeki sınıfların da özgürleşmesine önayak olacaktır (Pirenne, 1982, ss. 151-155; Pınarcıoğlu vd., 2013, s. 80). Avrupa'da geç ortaçağdan Sanayi Devrimi'ne uzanan dönemin kentlerini Sjoberg (2002, s. 37) "*sanayi öncesi kenti*" (preindustrial city) kavramı altında incelemiştir. Bu kent, hem fiziksel hem sembolik anlamda *surlar ve duvarlarla* çevrilmiş bir düzeni ifade eder. Ekonomisi *canlı enerji kaynağına* (insan ya da hayvan emeğine) bağımlıdır. *Zanaatçılık ve lonca düzeni* hâkimdir. Bir *pazar yeri*, konut-atölye birliği, alçak evler, dar-düzensiz yollar görülür. Toplum; ekonomik, dini ve sınıfsal anlamda *keskin sınıflara* bölünmüştür. Toplumsal ve resmi hayat, yönetim ve eğitim işleri *dini yapılar ve değerlerin* kontrolündedir (Sjoberg, 2002, ss. 38-50).

Weber de Batı’da kapitalizmi doğuran anlayışın köklerini ortaçağ Avrupa kentinde aramıştır. Weber’in kente dair düşünceleri, üç izlek etrafında ilerler: Farklı *kent tipleri*, *kentsel topluluk* olgusu ve *ideal kentin* özellikleri. “Kentın Doğası” ve daha sonra “Ekonomi ve Toplum”da toplanan diğer makalelerinde Batı ve Doğu kentlerini inceleyen Weber; *ticari/ekonomik*, *tüketici-üretici*, *politik-idari*, *kale/garnizon kent* gibi *farklı kent tipleri* tespit eder (Weber, 2000, ss. 73-91). Bunlar içinde Avrupa kentini farklı kılan öz, ona göre *kentsel topluluk* olgusudur. Kentsel topluluk, bir olgu olarak yalnızca Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Bu farklılığı yaratan düşünsel etken ise Hristiyanlıktır. Son olarak Weber’e göre bir yerleşimin *tam bir kentsel topluluk* ya da *ideal kent* sayılabilmesi için alışveriş ve ticaret ilişkilerinin görece hâkimiyetinin yanı sıra, *bir kale*, *bir pazar*, *özerk bir hukuk*, *bir birlik biçimi* ve en azından idarece *kısmi bir özerklik* şarttır. (Weber, 2000: 91-92, 105-111; Saunders, 2013, s. 41). Böylece Weber’in analizinde *pazar yeri* (ticaret), *kentsel topluluk* (yurttaşlık bilinci) ve *Hristiyanlık* (düşünsel temel), sanayi kapitalizmine zemin oluşturacak Avrupa kentinin bileşenleri olarak öne çıkar.

On dokuzuncu yüzyılda toplumsal kuram, kapitalizmin kaynağını/doğasını anlama ve sanayi toplumunun yarattığı sorunları çözümleme çabasına yoğunlaşmıştır. Dönemin önde gelen düşünürleri için kent birincil analiz nesnesi değil bir türev değişkendir. Marx ve Engels’e göre feodalite öncesinde kent sadece köleciler-tarımsal üretimin kontrol edildiği yönetim merkezi iken, feodal dönemde üretim merkezi de olan etkin bir güçtür. Bu dönemde *kır-kent karşıtlığı*, en büyük maddi ve zihinsel işbölümüdür. Feodalizmin çözülüp kapitalizme geçişin *öznesi* olan kent, yarattığı devinimle kırsal hayatın kimi zincirlerini koparmış fakat yeni çelişki, sınıf ve sorunlar doğurmuştur. Bu aşamada artık temel mesele kent değil kapitalist sömürü ilişkilerinin, kapitalizmin iç çelişkilerinin çözülmesidir (Marx, 2008, ss. 81-94; Saunders, 2013, ss. 26-27; Merrifield, 2002, s. 29). Marx, sanayileşmenin kentleşme aşamasındaki sorunlara yetişememiştir. O dönemde kendini gösteren *konut sorununu* da Marx’ın yoldaşı Engels ele almıştır (Lefebvre, 2000, s. 130 ve 205). Engels’in 1845 tarihli İngiltere’de İşçi Sınıfının Durumu, dönemin Birleşik Krallık’ında hızla büyüyen sanayi-fabrika kentlerinde bilhassa işçi sınıfının sefalet içinde yaşadığı ev ve semtlerin detaylı bir manzarasını sunar (Engels, 2011, ss. 46-54 ve 16). 1872 tarihli Konut Sorunu ise, burjuvazinin konut politikasını ve konut sorununu “nasıl çözdüğünü” tartışır. Engels’e göre –Hausmanncılık dediği- bu politikanın esası sorunu çözmek değil başka bir yere kaydırmaktır.

Konut sorunu da dâhil, işçilerin ve sistemin hiçbir sorunu tek başına çözülemez; ancak toplumsal sorun –yani sistem sorunu- çözüldüğünde, bu tekil sorunlar da çözülmüş olacaktır (Engels, 1992, ss. 20-21, 52 ve 70-74).

Tönnies, ilk olarak 1887’de yayımlanan Cemaat ve Cemiyet (Gemeinschaft und Gesellschaft) eserinde bu ideal tipler üzerinden eski ve yeniye karşılaştırmıştır. Cemaat; doğal bağlara dayalı, geleneksel, yakın, birincil ilişkilerin var olduğu, görece homojen kırsal topluluğa; cemiyet ise resmi sözleşmelere, bireyci çıkara ve ilişkilere dayalı, güvensizliğin, ikincil ilişkilerin hâkim olduğu heterojen kentsel topluma karşılık gelir. İnsanlık tarihi, cemaatten cemiyete doğru bir çizgi izler; modern kent de buna uygun olarak, cemiyet tipi bir toplumsal düzen getirmektedir (Tönnies, 2000, ss. 186-203). Tönnies’in sosyo-psikolojik ve kültürel değişimleri öne çıkaran tezlerine karşın Durkheim toplumun ekonomik örgütlenmesi ve işbölümüne odaklanmıştır. 1893’te yayımladığı Toplumsal İşbölümü’nde kentleşmeyi, toplumda işbölümü artışına zemin yaratan etmen olarak *dayanışma tipleri* üzerinden inceler. Buna göre uzmanlaşmanın olmadığı, imece tarzı üretimin yapıldığı, benzer bireylerden oluşan, küçük, geleneksel toplumlarda *mekanik dayanışma* söz konusudur. İşgücünün uzmanlaştığı, toplumsal farklılaşmanın arttığı, farklı birey ve ideallerin karmaşık bir yapıda bir araya geldiği modern toplumda ise *organik dayanışma* belirleyicidir. Çağdaş kent, mekanik dayanışmadan organik dayanışma geçişin zemini. Geleneklerin zihin üzerindeki egemenliğini kıran kent toplumu, Durkheim’a göre “tartışmasız ilerleme evi”dir. Fakat aynı zamanda (anomi gibi) çeşitli modern hastalıkların da türediği yerdir (Appelrouth ve Edles 2009, ss. 103-105; Saunders, 2013, ss. 52-57 ve 137; Holton, 1999, s. 38; Keleş, 2015, s. 132).

Simmel, 1903’te yayımladığı Metropol ve Zihinsel Yaşam makalesinde doğrudan sanayi kentini ve modern Batı toplumunu analiz etmiştir. Bu yönüyle Simmel, klasik sosyolojide kentin ikincil analiz nesnesi olarak alınması eğilimini aşmaya çalışan ilk düşünür olarak anılır (Kurtuluş, 2013, s. 180). Simmel (1969, ss. 57-60), makalesinde sanayi kentinde (metropoliste) yaşayan bireyin ruh halini çözümlemeye girişir. Bu metropolis; para ekonomisinin, dakiklığın, akıl hâkimiyetinin, kesinliğin, hesabın, uzmanlaşmanın, yabancılaşmanın payitahtıdır. Her şeyin tek tiplendiği, renksiz; kalbinden çok zihniyle hareket eden, birbirine güvenmeyen, mesafeli insanların yaşadığı bu kentte, bireyler güvensiz, yabancı ve bezgindir (*blasé*). Fakat bu kent, bütün

olumsuzlukların rağmen, bireylere küçük kasabalarda ve muhitlerde görülen katı sınırlar ve denetimin dışına çıkabilme, kendini özgür hissedebilme imkânı da sunar. Yani Simmel’de modern metropolün bireyini iki kavram, “bezgin” ve “özgür” betimlemektedir.

1892’de Şikago Üniversitesi bünyesinde açılan Sosyoloji Bölümü, literatürde tanınan adıyla Şikago Okulu, kente dair ilk sistematik alan araştırmalarının yapıldığı birimdir. Okul, kentleşme alanında asıl olarak R. Park, E. Burgess, R. McKenzie ve L. Wirth’in katkılarıyla anılır. Şikago Okulu düşünürleri, kenti “*uygar insanın doğal yaşam alanı*” olarak tanımlarlar. Darwin’in doğadaki biyolojik mücadele tezlerine uygun biçimde, kentler de toplumsal grupların mekân üzerindeki rekabetinin zeminidir. Bu etkileşimin, biri kentin fiziksel yapısı, diğeri kentli yaşam biçiminin oluşturduğu kültürel yaşam olmak üzere iki ayağı vardır (Duru ve Alkan, 2002, s. 12). Bunlardan ilki, Okul’un “*insan ekolojisi*” olarak anılan çalışmalarında ele alınmıştır. Esas olarak Park’ın kuramsal temelini oluşturduğu, Burgess ve McKenzie’nin geliştirdiği bu çalışmalarda, kentsel nüfusun çevreye nasıl uyum sağladığı sorusuna, kentsel büyüme ve gelişmeyi açıklayan mekanizmalarla cevap aranmıştır. Burada kent, kültürel ve fiziksel yapıdan müteşekkil bir *psiko-fiziksel mekanizma* olarak tanımlanmıştır (Park, 1984, ss. 1-3; Aslanoğlu, 1998, s. 60). Park’ın inşa ettiği bu düşünsel zemin üzerinde McKenzie, bir insan topluluğunun büyüme sınırlarını ve ekolojik birimler arasında kentsel gelişmeyi sağlayan süreçleri; Burgess, ekolojik yaklaşımın mekâna uyarlaması olarak eş merkezli çemberler biçiminde genişleyen kent ve topluluk modelini geliştirmiştir (Saunders, 2013, ss. 65-66; Pınarcıoğlu vd., 2013, ss. 86-87). Şikago Okulu’nun kenti kültürel çerçevede ele alan kanadının temsilcisi ise Wirth’tür. Wirth, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme” adlı meşhur makalesinde bir kent tanımı aramaktan, farklı kent tipleri ya da kentin kendisinin irdelenmesinden daha önemli olan şeyin kapsamlı bir kentlilik ya da kentlileşme çerçevesi oluşturmak olduğunu öne sürer (Wirth, 2002, ss. 77-85). Ona göre kentlileşmenin üç özelliği vardır: Nüfus, yoğunluk ve heterojenlik. Bunların her biri, kentli yaşam biçimi üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır (Wirth, 2002, ss. 87-88 ve 95-98).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, *insan ekolojisi* yaklaşımının da etkisiyle, kentin fiziksel yapısına yönelen, kentlerin birtakım ekolojik ilkelere uygun biçimde büyüdüğünü öne süren kuramlar geliştirilmiştir (Keleş, 2015, s. 122). Bunlardan en bilineni, Şikago Okulu araştırmacılarından Burgess’in *ortak merkezli (özekli) çemberler*

kuramıdır. Kurama göre kentlerin iç yapısı, iç içe çemberlerin birbirinden ayırdığı işlev bölgelerinden oluşur. En içte merkezi iş ve ticaret bölgesi, sonra geçiş bölgesi, sonraki halkada işçi konutları, bir dış halkada daha yüksek standartlı yerleşim alanı ve en dışta da yörekentler (banliyöler) bulunur. *Dilimler kuramı*, kentlerin büyümesinin, yıldız biçiminde bir kentte ana ulaşım kanalları boyunca, yine bir çemberin merkezinden çevreye doğru dilimler biçimde olduğunu öne sürer. *Birden çok merkezli büyüme kuramı* ise kentsel gelişmenin tek bir merkez değil, kentin büyüklüğüne ve kent içindeki uzmanlaşma ya da etkinliklere göre sayısı değişen birden çok çekirdek etrafında gerçekleştiğini savunur (Keleş, 2015, ss. 122-127). Christaller'ın *merkezileşen (özekşelleşen) yerler kuramı* ve Jefferson'ın *tek büyük kent kuramı*, kentin iç yapısından çok bir ülkede kentsel nüfusun dağılışı ve kademelenmesi ile ilgilidir. Bunlardan ilkinde göre bir kentin büyümesi o kentin hizmet işlevlerinin uzmanlaşmasına, ne ölçüde büyüyeceği ise o kentin hizmetlerine olan talebe bağlıdır. İkincisi ise bir ülkede nüfusun bir ya da iki merkezde toplandığı ve ülke kaynaklarının bu merkezlerce emildiği gözlemine dayanır. Son olarak Zipf'in *sıra büyüklük kuralı* ise “kentlerin büyüklüğü ile büyüklük sıraları arasında bir bağıntı bulunduğunu varsayar (Keleş, 2015, ss. 127-130).

Kent sosyolojisinde Tönnies'in cemaat-cemiyet ikiliğinden mülhem süregelen ve bilhassa Şikago Okulu araştırmacılarının kurumlaştırdığı kır-kent ikiliğine (dikotomisine) dayalı tezler birçok yönden eleştirilmiştir. Bu eleştiriler; kırsal-kentsel diye basit, evrensel, değişmez ideal tipler kurulamayacağı, her iki yerleşim biçiminin de daha karmaşık, zaman ve mekâna göre değişen toplumsal ilişkiler ve kültürel özellikler gösterdiği noktasında toplanır. Lewis(1952), Young ve Willmott (1954), Abu-Lughod (1961) ve Gans (1962), farklı coğrafyalardan alan çalışmalarıyla ardı ardına ikilik tezlerine karşı argümanlar getirmiştir. Kentleşmenin illa “bozulma” anlamına gelmeyeceği, kırsalda birincil-yakın ilişkilerin çözüldüğü ya da kentlerde bu yakın ilişkilerin devam ettirildiği örneklerden hareketle bu çalışmalar *kırsaldaki kent*, *kentin kırsallaşması*, *kent köylüleri* gibi kavramları kent kuramına katmışlardır. Pahl da bu çizgiyi izleyerek toplumsal yapı analizinde yerleşim yerine (kır-kent) değil toplumsal süreçlerin gerçekleştiği ölçeğe (yerel-ulusal) bakmak gerektiğini öne sürmüştür (aktaran Saunders, 2013, ss. 122-123).

Çeşitli kaynaklarda *eleştirel*, *radikal* ya da *Neo-Marksist kent kuramcıları* olarak anılan Lefebvre, Castells ve Harvey'in çalışmaları,

1960'lı yıllardan itibaren kent kuramı ve kentsel tartışmaya birçok yönden devingenlik ve katkı sağlamıştır. Lefebvre kenti, kırsal ve endüstriyel dönemlerin devamında, onları hem aşan hem içeren bir aşkın form olarak alır. Ona göre her üretim biçimi bir kent tipi üretir. Kapitalist kent de yalnızca yapıyı çevreden ibaret bir boş yüzey değil artı değerın gerçekleşmesine ve dağıtımına hizmet eden, dolayısıyla toplumsal ve tarihsel olarak üretilen ve kendisi de yeni ilişkiler üreten bir mekândır. Kapitalizm, bütün çelişkilerine rağmen, mekânı ve mekân üzerindeki ilişkileri yeniden üreterek varlığını sürdürür. Kentsel kriz bu anlamda kapitalizmin kendini yeniden üretememesiyle bağlantılıdır. İşte burada devletin rolü doğar. Devlet, bu krizin aşılması için şehircilik ve planlama araçlarıyla kentsel-toplumsal mekâna müdahale eder. Bu müdahale, sadece işçi sınıfı ya da sermaye fraksiyonlarına karşı değil; Lefebvre'in kentsellik ya da toplumsal mekânı kapsar şekilde kullandığı *gündelik hayata* karşıdır. Haliyle kentsel devrim, sadece bir mekân dönüşümü mücadelesi değildir. Gündelik hayatın dönüşümü mekânın, o da mülkiyet ilişkileri ve sistemin tümünden dönüşümünü gerektirir (Lefebvre, 2013, ss. 28, 31-39 ve 111-114; Gottdiener, 2001, ss. 254-260).

Castells'e göre kentler, kapitalizmde, emeğin yeniden üretimi için başvuru olan kolektif tüketimin örgütlendiği mekânlardır. *Kent sorunu* da bütün toplumsal grupların gündelik yaşamının temelinde yer alan – konut, eğitim, sağlık, ulaşım vb.- ortak tüketim araçlarının örgütlenmesiyle ilişkilidir. Devlet, kent mekânında kolektif tüketimin düzenleyicisi olarak işgücünün yeniden üretiminde ve dolayısıyla sistemin ayakta kalmasında görev üstlenir. Sorun kentsel kolektif tüketim etrafında ise çözüm de yine bunlar üzerinden yürütülecek *kentsel toplumsal hareketler*dedir (Castells, 1977, ss. 14-19, 57-60, 81-85; Şengül, 2009, ss. 19, 28-29; Özdemir, 2010, s. 64). Harvey'nin analizinde kent, hem endüstriyel sermaye ürününe talebi artıran hem de kapitalizmin aşırı sermaye birikimini soğuran mekân olmak bakımından önemlidir. Doğası gereği sürekli büyüme ve artı değer yaratma eğiliminde olan kapitalizm, aşırı sermayeyi yeniden karlı yatırıma yönlentemediği durumda krizle karşılaşır (birinci çevrim) ve bu krizden çıkabilmek için fazla sermayeyi ister devlet ister piyasa aracılığıyla kentsel yapıyı çevreye yönlendirir (ikinci çevrim). Sermayenin bu hareketi, bir yapıyı çevre yok edilirken diğerinin üretilmesi biçiminde devam eder. Kentsel çelişki de haliyle yıkım ve yaratım diyalektiğine dayanır. Kapitalizmin krizlerini aşmak için başvurduğu kent, sadece sermayenin değil sınıf çelişkisinin, dolayısıyla sınıf mücadelesinin de

mekânıdır. Bir yıkım-yaratım etkinliğine dayandığı için *kent hakkı*, mevcuda erişimden öte, arzu ettiği gibi bir kent (ve yaşam) yaratma, kenti değiştirerek kendini değiştirme hakkı olarak belirmektedir (Harvey, 2008, s. 23-25; Şengül, 2009, s. 20; Özdemir, 2010, ss. 59-61).

Gelecekteki Yönelimler

Dünyada 1980'lerden itibaren küreselleşme başlığı altında yaşanan gelişmeler; ulaşım, iletişim, bilgi teknolojileri ve hizmet alanlarında görülen ilerleme, makroekonomik ve politik alanları olduğu gibi yerel olanı, gündelik hayatı, zaman ve mekân kavrayışını da dönüştürmeye başlamıştır. Sassen'in *küresel kent* ve Soja'nın *postmetropolis* söylemi, bu dönüşümün kente ve mekâna yansımalarını ele alan yaklaşımlar içinde öne çıkanlardandır. Sassen (1991, s. xix), daha önce Cohen ve Friedman gibi düşünürlerce ortaya atılan *dünya kenti* kavramının tarihte pek çok örneği olduğundan hareketle, yeni birtakım özellikler sergileyen günümüzün küresel merkezlerini tanımlamak üzere küresel kent kavramını önerir. Ona göre *küresel kent*, uluslararası ticaret ve finans merkezi olarak uzun geçmişinin ötesinde, dünya ekonomisinin organizasyonunda komuta noktası, finans ve uzmanlaşmış hizmet firmaları için anahtar, önde gelen sektörlerde yenilikçi üretim de dâhil olmak üzere üretimin mekânı ve ürünlerin/üretilen yeniliğin pazarı durumundadır (Sassen, 1991, ss. 3-4). Soja, yirminci yüzyılın son çeyreğinde yeni kentsel süreçleri açıklamak üzere ortaya atılmış altı söylemi ele alır. Bunlar; fleksite (esneklik kenti), kozmopolis (evrensel kent), eksopolis (dış-kent, megakent), metropolarite (büyükkent), hapishane toplumu ve simsitem (benzeşim-simülasyon kenti)dir. Soja'ya göre postmetropolisi en iyi, bu altı söylemin birini diğerine öncelemeden bir araya getirilmesi tanımlayacaktır (Soja, 2000, s. xvi; Soja, 2002, ss. 291-292).

Soja'nın deyimiyle "geç dönem modern metropolisin güçlü ve kavrayışlı açıklamalarını" ortaya koyan 1970'lerin önemli kentsel tartışmaları ve postendüstriyel kimi modeller genelleştirilerek ortaya atılan küresel kent analizleri de dâhil olmak üzere, bildiğimiz bütün kavram ve bağlamlar ile mekânsal biçim ve süreçleri yeniden tanımlamamız gereken bir tarihsel aşama yaşanmaktadır (Soja, 2002, ss. 288 ve 297). Bir bakıma, kentlerde üretim ve tüketim tarzlarının, emek ve sermayenin, kültürün, fiziksel ölçeğin, eşitsizlik ve kutuplaşmaların, güvenlik kaygısı ve denetim mekanizmalarının, gerçeklik ve gerçeküstü algısının yeniden biçimlendiği ve tanımlandığı bir süreçte gidilmektedir.

Doxiadis'in "ucu olmayan kenti" *ekümenopolis*'in bir distopya olmaktan çıkıp giderek yaygınlaşan bir gerçekliğe dönüştüğü bu dönüşümden kent ve mekân kuramının da payını alması kaçınılmaz olacaktır.

İlgili Kavramlar

İdeal Kent, Sanayileşme-Sanayi Kenti, İnsan Ekolojisi, Kentsellik, Kentlilik/Kentlileşme, Eleştirel Kuram

Tavsiye Edilen Okumalar

- Appelrouth, S., Edles, L. D. (2009). *Sociological theory in the classical era*, 2nd Edition, Los Angeles: Sage.
- Aslanoğlu, R. A. (1998). *Kent, kimlik ve küreselleşme*, Bursa: Asa.
- Duru, B., Alkan, A. (2002). Giriş. B. Duru, A. Alkan (Der.-Çev.), *20. yüzyıl kenti* (7-25), Ankara: İmge.

Kaynakça

- Appelrouth, S., Edles, L. D. (2009). *Sociological theory in the classical era*, 2nd Edition, Los Angeles: Sage
- Aslanoğlu, R. A. (1998). *Kent, kimlik ve küreselleşme*, Bursa: Asa.
- Duru, B., Alkan, A. (2002). Giriş. B. Duru, A. Alkan (Der.-Çev.), *20. yüzyıl kenti* (7-25), Ankara: İmge.
- Engels, F. (1992). *Konut sorunu*, (G. Özdural, Çev) Ankara: Sol.
- Engels, F. (2011). The great towns, R. LeGates, F. Stouts (Eds,) *The city reader* (46-54), 5th Edition, London: Routledge.
- Gottdiener, M. (2001). Mekân kuramı üzerine tartışma: kentsel praksise doğru, (Ç.Keskinok, Çev.) , *Praksis*, Sayı 2, 248-269.
- Gezgin, M. (1988). Cemaat-cemiyet ayrımı ve Ferdinand Tönnies, *İstanbul Üniversitesi sosyoloji konferansları dergisi*, Sayı: 22, 183-201.
- Harvey, D. (2008). The right to the city, *New Left Review*, Vol 53, 23-40.
- Holton, R. (1999). *Kentler, kapitalizm ve uygarlık* (R. Keleş, Çev.), Ankara: İmge.
- Keleş, R. (2015). *Kentleşme politikası*, 14. Baskı, Ankara: İmge.

- Kurtuluş, H. (2013). Kent sosyolojisinde değişen kavrayışlar ve Türkiye'nin kentleşme deneyimi, Ö. Uğurlu vd. (Der.), *Türkiye perspektifinden kent sosyolojisi çalışmaları* (177-225), 2. Baskı, İstanbul: Örgün.
- Marx, K., Engels, F. (2008). *Alman ideolojisi [Feuerbach]*, (S. Belli, Çev.) 6. Baskı, Ankara: Sol.
- Merrifield, A. 2002. *Metromarxism: a marxist tale of the city*, London: Routledge.
- Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent*. (G. Koca, T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Özdemir, E. (2010). Kentin tanımlanmasında sosyolojik yaklaşımlar, *İdealkent*, Sayı 1, 44-77.
- Park, R., Burgess, E., McKenzie, R. (1984). *The city*, Chicago: The University of Chicago Press. Erişim: 02.09.2020
<http://www.esperdy.net/wp-content/uploads/2009/09/Park-The-City.pdf>.
- Pınarcıoğlu, N., Kanbak, A., Şiriner, M. (2013). Kent kuramları. Ö. Uğurlu vd. (Ed.), *Türkiye perspektifinden kent sosyolojisi çalışmaları* (ss. 71-102). 2. Baskı. İstanbul: Örgün.
- Pirenne, H. (1982). *Ortaçağ kentleri* (Ş. Karadeniz, Çev.) Ankara: Dost.
- Sassen, S. (2001). *The global city*, 2nd Edition, New Jersey: Princeton University Press.
- Saunders, P. (2013). *Sosyal teori: kentsel sosyoloji* (S. Getir, Çev.) İstanbul: İdeal Kültür.
- Simmel, G. (1969). The metropolis and mental life, R.Sennett (Ed.), *Classic essays on the culture of cities* (47-60), New Jersey: Prentice Hall.
- Sjoberg, G. (2002). Sanayi öncesi kenti. B. Duru, A. Alkan (Der.-Çev.), *20. yüzyıl kenti* (37-54), Ankara: İmge.
- Soja, E. (2000). *Postmetropolis*, Oxford: Blackwell.
- Soja, E. (2002). Postmetropolis üzerine altı söylem. B. Duru, A. Alkan (Der.-Çev.), *20. yüzyıl kenti* (285-306), Ankara: İmge.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset*, 2. Baskı, Ankara: İmge.
- Tönnies, F. (2000). Gemeinschaft ve gesellschaft, A. Aydoğan (Çev. - Yay. Haz.), *Şehir ve cemiyet* (185-217) İstanbul: İz.
- Weber, M. (2000). *Şehir: modern kentin oluşumu*. D. Martindale, G. Neuwirth (Ed.), (M. Ceylan, Çev.) 3. Baskı, İstanbul: Bakış.
- Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentlileşme, B. Duru, A. Alkan (Der.-Çev.), *20. yüzyıl kenti* (77-106), Ankara: İmge.